

NƏBİ XƏZRİ

(1924-2007)

Nəbi Xəzri 1924-cü il dekabrın 10-da Bakı şəhəri yaxınlığındakı Xırdalan kəndində tacir ailəsində anadan olmuşdur. Atası Kərbəlayi Ələkbər kəndin tanınmış tacirlərindən olub. Bir ilin içində üç oğlunun vəfatına dözməyib həmin il özü də dünyasını dəyişmişdir. Anası Pərixanım evdar qadın idi. Orta məktəbi bitirib əmək fəaliyyətinə başlayan Nəbi Xəzri 1942–1943-cü illərdə İkinci dünya müharibəsində arxa cəbhədə iştirak etmiş, ordudan tərxis olunduqdan sonra isə 1943–1945-ci illərdə "Kommunist" qəzeti redaksiyasında korrektor və Azərbaycan radiosunda diktör vəzifələrində çalışmışdır. 20 yaşlı gənc şairin yaradıcılığı Səməd Vurğunun nəzərindən qaçmır və onu təkidlə 1945-ci ildə Yazıçılar İttifaqına üzvlüyə keçirir. "Çiçəklənən arzular" adlı ilk şeirlər kitabı 1950-ci ildə çap olunmuşdur. O, 1945–1947-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetində, 1947–1949-cu illərdə Leningrad Dövlət Universitetində, 1949–1952-ci illərdə Maksim Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunda ali təhsil almışdır. Dənizi hədsiz sevdiyindən, xəzri küləyinin də insanlara dəniz ətrini bəxş etdiyinə görə 1958-ci ildə "Xəzri" təxəllüsü götürmüşdür. Nəbi Xəzri 2007-ci ilin yanvar ayının 15-də səhər saat 10:45-də kəskin işemik insultdan vəfat etmiş və 16 yanvar tarixində 1-ci Fəxri Xiyabanda dəfn edilmişdir.

N.Xəzri həm lirikanın incə tellərində, həm epik şeirin uca kəhkəşanlarında, eyni zamanda da dramaturgiyanın çətin janrı olan mənzum pyesdə öz sözünü demiş sənətkardır. Dəniz-Göy-Məhəbbət şairi.. Əsrə, zəmanəyə, dünyaya Məhəbbət pəncərəsindən boylanan bir şairdir. O pəncərədən 60-cı illərin təzadlı, son dərəcə dramatik, indi bizim üçün xatirəyə çevrilən mənzərələri apaydın görünürdü. Amma Nəbi Xəzri şeiri soyuq müharibənin yelləri əsdiyi, bəşəriyyətin bir Domokl qılıncından asılı qaldığı, ekologiya nizamının pozulmağa başladığı o illərdə ən ali hissi - məhəbbəti tərənnüm etdi.

Dənizi verdim ki, sənə hədiyyə,

Gəldiyin sahilə gələsən bir də.

Məni görməyəndə, o, mənəm deyə,

Mənimlə danışıb, güləsən bir də.

Lirika onun yaradıcılığının məzmunu, poetik “məni” və mürəkkəb təlatümlü bir aləmidir. Onun lirikasını məhəbbətsiz təsəvvür etmək olmur. Çünki şairin tərənnüm etdiyi insan, hər şeydən əvvəl sevən insandır. Məhəbbət isə insanın ən ali, ülvi hissidir. Məhəbbətsiz insan isə daxilən boşdur. Onun lirik qəhrəmanının məhəbbəti sadəcə aşiq-məşuq məhəbbəti deyil, yüksək insani hisslərlə qidalanan bir məhəbbətdir. Yəni bu sevgi vətən məhəbbətinə, təbiət vurğunluğuna, ümumən humanizm ideyalarına söykənən, çevrilən hisslərdir.

O, təbiəti təsvirdə çox həssas və bənzərsizdir. Yalçın qayalar, sıx ormanlar və digər təbiət mənzərələri şairin yaradıcılığında çox zaman məcazi mənada işlənib.

Özün dağlar üstə

Dağlar sinəndə.

Sonsuz dəniz sənə bir qətrə gəlsin!

Yay günü zirvədən yerə enəndə

Səndən duman ətri,

Qar ətri gəlsin.

O, daha çox təbiətin, daha doğrusu, təbiət gözəlliklərinin dili ilə danışır: sən gərək həmişə əsrin tələbləri səviyyəsində danışasan. Şeirindən zamanın ən uca

ali fikirlərinin ətri gəlsin. Onun yaradıcılığında bəzən ən adi, ötəri hisslərlə də qarşılaşırsan. Bu da onu göstərir ki, şair üçün böyük-küçük həyat hadisələri yoxdur. Çünki kiçik bir detal, müşahidə olunan müəyyən ani hadisə hansısa bir həqiqəti, fikri poeziya dilinə çevirə bilir. İnsanı məşğul edən problemlər baxımından Nəbi Xəzri lirikasının əhatə dairəsi çox genişdir. Çünki onun yaradıcılığında yeni insanın mənəviyyəti öz siyasi kəskinliyi və hərtərəfliliyi ilə seçilir...

İdeya, fikir sənətin bütün növləri üçün xarakterikdir. Çünki fikirsiz sənət olmur. Lakin fikri, ideyanı necə, hansı şəkildə təqdim etmək də sənətkar üçün mühüm amildir. Məlumdur ki, şeirlə deyilən fikir dərhal hissə, ürəyə keçmirsə, yalnız sənin özünü düşündürsə, o, şeir deyildir. Ancaq Nəbi Xəzri bütün hiss və duyğuları ilə, onları bir-birindən ayırmadan dinləməyi bacaran sənətkar olub. Xəzərin təlatümlü sularında qərq olmuş balıqçıların fəlakətini təsvir edərkən yazır:

O dindi suların hər nəğməsində,

Xəzər - arzuları; dalğalar - sözü;

O yatdı rahatca yer kürəsində -

Dənizdə ürəyi, torpaqda sözü.

Lirika şairin yaradıcılığının aparıcı xəttini təşkil edir. Şairin lirikası fəlsəfi lirikadır. Bu fəlsəfi lirikanın bir qanadını vətənin gözəlliklərini inikas etdirən peyzaj lirikası, bir qanadını isə ali insan duyğularının şairin poetik məninin fonunda açılması təşkil edir. Şair yaradıcılığı boyunca klassik irsimizdən bizə yadigar qalan “söz” , onun qüdrəti prinsipinə əməl etmiş, bədii sözün dəyərdən, qiymətdən düşməməsi üçün çalışmışdır. Şair sözü insanı həm ucalda, həm də hörmətdən salma qüdrətinə malik sehri bir məfhum hesab edir. Özünün “Söz” şeirində şair deyir: